

Anmeldelser

Handbook of the birds of the world

Josep del Hoyo, Andrew Elliott & Jordi Sargatal (red.). Vol. 5, Barn-owls to Hummingbirds. 759 sider, heraf 76 farveplancher, talrige farvefotos og udbredelseskort, indb. Lynx Edicions, Barcelona, 1999. Pris kr. 1080.

Nærværende bind 5 af HBW behandler ordnerne fra ugler til sejlere, og der resterer nu kun ét bind, før ikke-spurvefuglene er afsluttet. Men til den tid vil vi kun være halvvejs, idet spurvefuglene iflg. planerne vil kræve yderligere seks bind.

De foregående bind har alle været anmeldt i DOFT, senest i nr 3, 1998 (s. 296). Bind 5 er opbygget og udstyret på samme måde og holder (mindst) samme høje standard, som de tidligere bind har sat. Det gælder også det overdådige udvalg af farvefotos, selv om der nok er lidt flere "simple" portrætter end normalt – ugler, natravne og andre natakative fugle er svære at indfange i søgeren. Alligevel er det også her lykkedes at fremskaffe et stort antal fotos af aktive fugle.

HBW udgives i tæt samarbejde med BirdLife International og lægger betydelig vægt på beskyttelsesmæssige aspekter. Det forekommer derfor naturligt, at bindet indledes med et 16 sider langt forord af Nigel Collar om *Risk indicators and status assessment in birds*, omend en plads i bind 1 ville have været mere logisk. Vedrørende teksten i øvrigt kan man som dansker notere, at Jon Fjeldsål har forfattet artsafsnittene til nogle af kolibrierne.

Værket er overalt blevet modtaget med begejstring og fremhævet som en enestående bedrift. Selv udgivelsesplanerne – et nyt bind pr ca 1½ år – ser ud til at holde, og prisen er stabil (og særdeles rimelig). Skulle der blandt DOFTs læsere være nogen, der endnu ikke har stiftet bekendtskab med HBW, vil jeg foreslå at det sker nu – men samtidig advare om risikoen for, at man ender med at købe sit eget eksemplar.

Kaj Kamp

Fuglene i Europa, Nordafrika og Mellemøsten

Mark Beaman, Steve Madge & Klaus Malling Olsen. 867 sider, talrige tavler, farvetegninger og udbredelseskort, indb. G.E.C. Gads forlag 1998. Pris kr. 598 i DOF-Salg.

Denne bog blev påbegyndt for mere end 15 år siden, og den har været ventetiden værd. Den kan betegnes som en komprimeret, feltorienteret udgave af 9-bindsværket *The birds of the Western Palearctic*, med en lignende opbygning af tekst, plancher og udbredelseskort separat fra hinanden. Det gør den naturligvis mere krævende at anvende end f.eks. *Fugle i Felten* (hvor alt kan ses på samme opslag); men til gengæld behandles langt flere arter og racer på de mere end 850 sider, nemlig alle dem,

der er truffet i Vestpalæarktis til og med 1998. Desuden er teksten i sagens natur langt mere grundig end i normale feltbestemmelsesbøger og rummer imponerende koncentrat om feltbestemmelse, udbredelse, raceforhold, stemmer, hybrider og taksonomi, som man ellers skal til langt større værker eller til tidsskrifternes specialartikler for at finde. På den baggrund bliver 598 kroner lige med ét særdeles rimeligt.

Den oprindelige engelske version blev i første omgang modtaget med begejstring, men senere blev det kritiseret, at den kun medtog viden frem til ca 1990 og stort set ignorerede ikke-engelsk litteratur. Det er der rådet bod på i den danske version. I KMOs forord læses, at bogen er opdateret helt frem til juni 1998 og indeholder en lang række oplysninger indsamlet på rejser, ved litteraturstudier og via diskussioner med ligesindede, og således fremstår som en helt ny bog.

Teksten bærer præg af den kyndige og syv år lange bearbejdning fra KMOs side. Hans let genkendelige sprog skinner tydeligt igennem og er med til at gøre teoretisk feltbestemmelse underholdende og let forståelig. Og hvem andre end KMO ville finde på at omtale Steppørnens væsen som "hippieagtigt", for få linier senere at koncentrere sig om detaljer i svingfjerenes bånding?

Der er lidt for mange steder meningsforstyrrende trykfejl eller udfald af linier. Det virker som om forlaget har fremskyndet processen ud over det forsvarlige.

Udbredelseskortene virker umiddelbart velbearbejdede, men rummer flere kuriøse detaljer, som at Fasan ikke skulle findes i Danmark, og at Nathejre skulle yngle på Sjælland. Det skal også bemærkes, at Lille Flamingo er blevet tildelt Europæisk Flamingos udbredelseskort. Beaman & Madges kortudkast burde måske have været sendt til kommentar i de enkelte lande.

Bogen er forsynet med et væld af illustrationer. Vidunderlige er rovfuglene af Dan Zetterström (der med hele 33 illustrationer af Musvåge beviser sine høje ambitioner) og mange af Martin Elliotts mågefugle (Rosen- og Dværvmåge er fremragende). Men f.eks. vadere og havfugle er noget stive, og sangere og pibere for udetaljerede. Desværre er en del "nye" racer/arter ikke illustreret (de var ikke "opfundet" sidst i 1980'erne), men er kun omtalt i teksten. Søger man en illustration af Ørken-tornskade, går man forgæves, og for Steppemåge, Thayers Måge og Amerikansk Sølvmåge savnes anvendelige illustrationer – en mangel, bogen ikke er ene om.

Et par fejlangivelser er, at "Hvidbuget Stormsval" (s. 62) rettelig er Sortbuget Stormsval, og at Blåmejsen angivet som racen *ultramarinus* fra Nordafrika er en Kanarisk *teneriffae*. På s. 696 er Sortstrubet Sanger benævnt Sorthovedet Sanger.

Navnevalget er altid en "hed kartoffel", og nogle nye navne er lidt spøjse – f.eks. Mejsesanger for Northern

Parula og Jordbærfinke for Red Avadavat. Men der er samtidig forbedringer, f.eks. Fløjlspetrel for det uspiselige Blødfjerspetrel.

Bogen er formentlig det grundigste bestemmelsesværk, vi får på dansk i mange år fremover. Er man interesseret i bestemmelse af alt fra Gråspurvt til Tophvæsevåge, er bogen stærkt anbefalelsesværdig.

Sebastian Klein

A field guide to the raptors of Europe, the Middle East and North Africa

William S. Clark, illustreret af N. John Schmitt. 373 sider, 48 farvetavler. Oxford University Press 1999. Pris kr. 385 i DOF-Salg.

Amerikaneren William ("Bill") Clark er kendt af mange danskere, der i årenes løb har besøgt Eilat. Her og i USA har han ringmærket rovfugle, når han ikke lige var i Sydafrika, Indien eller et andet sted i rovfuglenes tjeneste. Han har allerede skrevet flere glimrende bestemmelsesværker om USAs rovfugle, og nu er turen kommet til Vespalæarktis.

I behandlingen af arterne beskrives først af de forskellige aldersklasser. Dernæst følger bemærkninger om usædvanlige dragter, forvekslingsmuligheder, flugt (hvorfor er dette ikke anbragt sammen med hovedbeskrivelsen?), fældning samt lidt om adfærd og udbredelse. Store, detaljerede kort ledsager teksten. Et par linier med "fine points" ved hver art er mere kuriøse end nødvendige, dertil er oplysningerne for spredte. Mere substans er der i forklaringen af, hvorfra arten har sit navn, og hvad det betyder. Farvetavlerne er samlet først i bogen, mens et fotobilag findes til sidst.

Dette burde have været den ultimative rovfuglebog, men tvivlen slår desværre allerede én efter kort tids læsning, hvor en mangfoldighed af fejl dominerer indtrykket. Her er både korrekturfejl, udeladelser og kuriositeter. I opslaget om Aftenfalk læser man, at hanner og ungfugle ligner hinanden (det må være hunner og ungfugle), en N. Kjellin har kommenteret dele af teksten (må være Nils Kjellén fra Lund), og selvom Clark påstår at have taget de fleste fotos, lykkedes det mig at finde et af mine egne (gengivet fra en i forvejen ringe diakopi) uden at være krediteret. Småting, ja, men kreperligt. Mere alvorlig kritik skal rettes mod teksten. Den hævdes at rumme megen ny og publiceret viden, men de dele, jeg har nærgransket, giver ikke meget nyt og udelader mange vigtige karakterer, som er beskrevet i andre nye værker, og som er under afprøvning. Afsnittet om Lille Skrigeørn lægger i første omgang vægt på forskelle i næsebors- og hovedform, og dét er altså svært at se i flugten! Ikke noget om de væsentlige flugtkarakterer som håndens formel, sribninger på inderhånden eller om artens næsten artstypiske, hurtige vingeslag. Man sidder tilbage med følelsen af, at det er de velkendte undervinge-forskel, der stadig er de gældende (det er de også, men Clark forbigår næsten al ny viden). Hos Hede- og Steppehøg nævnes intet om forskelle i proportioner og flugt. Det er muligt, at Clark (der er fjermand) ikke er den

store ørn til at erkende flugt- og proportionsforskelle, men når man nu kan finde det omtalt i de citerede værker... Målet med en bestemmelsesbog må være at skabe klarhed over, hvordan man kender de forskellige arter fra hinanden. Det mål er mange steder ikke nået.

Tavlerne er malet af J.N. Schmitt. De er detaljemættede, men stive (typisk amerikanske) og ofte disproporportionerede. Særlig slem er adult han Hede- og Steppehøg – i naturen en småhovedet balletdanser, her en klumpedumpe med mærkeligt "frosne" proportioner. Det ledsagende fotoafsnit er for lille til for alvor at være anvendeligt. Det rummer mange interessante fotos, men også irrelevante forklaringer og et par fejl. Ørnen på s. 330 nederst kan ikke som angivet være en Lille Skrigeørn (den ligner en Steppeørn), en påstået Ørnevåge på s. 329 (foto 3) er godt nok større end de Steppevåger, den er sammen med, men må være en Steppevåge, der er tættere på end de andre, da de i dragten er identiske. På s. 362 ligner to juvenile "Slagfalke" mere Lannerfalke.

Jeg har med vilje undladt at sammenligne med Forsmans – det er for nemt at referere til en så veletableret bog, og en nyudgivelse skal bedømmes på sine egne præmisser. Men alligevel: Forsman er dristigere og mere detaljeret (især omkring flugtkarakterer og fældning) og har et større fotomateriale. På den anden side har Clark tavlerne. Det kunne have været en afgørende forskel, hvis de havde holdt f.eks. en Dan Zetterströms klasse, men det gør de ikke. En tredje mulighed er at få fat i Forsmans klassiker *Rovfågelsguiden* fra 1984. Den er i sort/hvid, men rummer både fotos, tegninger og en usædvanligt velskrevet og let overskuelig tekst.

Klaus Malling Olsen

Birds of the Indian Subcontinent

Richard Grimmett, Carol Inskipp & Tim Inskipp. 888 sider, 153 tavler, talrige udbredelseskort. Christopher Helm 1999. Pris kr. 765 i DOF-Salg.

Med denne tykke bog har rejsende i Indien, Sri Lanka og Himalayastaterne langt om længe fået et værktøj i hænderne, der er tilsvarende værker fra de fleste andre verdensdele langt overlegent. Bogen beskriver i detaljer bestemmelse, biotoper og status i de enkelte lande for alle de arter, der er truffet i det enorme og meget fuglerige område, der jo har været højt skattet ikke mindst blandt danskere (hvoraf flere er takket i forordet). Fyldige indledende afsnit beskriver f.eks. klima og fuglebeskyttelse.

Det er fornøjelse at bruge bogen, ikke mindst hjemme eller på hotellet. Der er et væld af spændende oplysninger, og tavlerne holder en højere standard, end man hidtil har set for området. Forlaget har valgt at kontakte kunstnere, der har været anvendt i mange af dets tidligere værker, og flere af dem er velkendte fra europæiske værker – f.eks. Alan Harris, der her lyser op med især de mindre rovfugle og jorddroslerne, Peter Hayman i sædvanlig arkitektonisk korrekt, men ikke videre livfuld stil, og også Martin Elliott og Clive Byers. Sidstnævntes *Phylloscopusser* er dog noget blege og flere af dem ret

intetsigende; denne svære gruppe mangler endnu at finde sin kunstner.

En bog af dette format er naturligvis svær at have med i felten, og specielt i et område, der tit byder på "alternative rejseformer". Englændere, jeg mødte i Goa i februar, havde løst problemet på en snild, men noget drastisk måde: de havde skilt tavlerne fra teksten og fået begge dele indbundet, og oprådt altså med en tavleled til feltbrug og en tekst til de lange aftener på overnatningsstedet. Det forlyder da også, at en paperback-udgave er under forberedelse. En glimrende idé, da denne bog bør være en naturlig følgesvend for alle med interesse for regionens fugle.

Klaus Malling Olsen

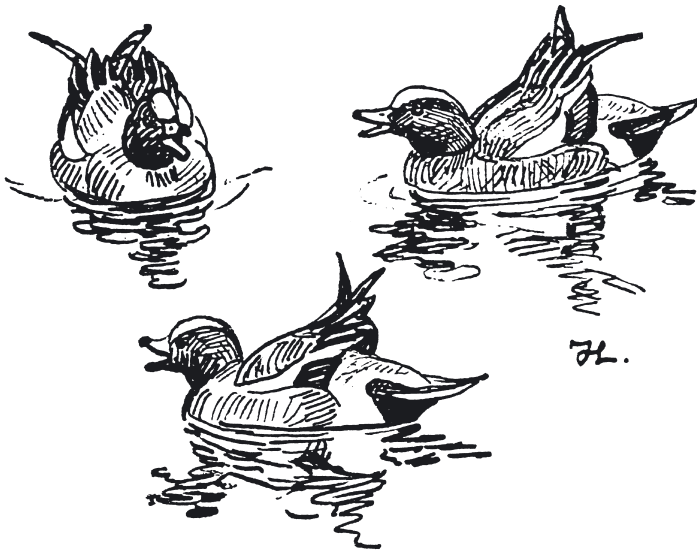
Johannes Larsen

Erland Porsmose. Menneske, kunstner og naturop- lever. 365 sider, talrige farvefotos og reproduktioner. Gyldendal 1999. Pris kr. 398 i DOF-Salg.

Den fynske maler Johannes Larsen (1867-1961) blev hurtigt anerkendt og kunne derfor helt og holdent følge sit eget hoved på det kunstneriske område. Det skulle resultere i en enorm og til tider genial produktion. Denne bog af Johannes Larsen-museets direktør yder kunstneren fuld retfærdighed. Den giver en detaljemættet gennemgang af et liv, der stod i "det næres" tjeneste. Det har passet Johannes Larsen fint, at tiden omkring 1900 diktede en tilbagevenden til de oprindelige værdier: livet på

landet og i naturen; for det er her, Larsens evner fornemmes bedst. Den lange fortælling begynder måske nok lidt sødledent, men forholder sig siden sagligt og let kritisk, oftest vha. citater fra Larsens samtidige. Morsom er historien om menageriet i hjemmet, hvor oddere og fugle færdes hjemvant inden og uden for bure og volierer. Mod slutningen bliver fortællestilen let patetisk efterhånden som Larsen når oldingens alder. Måske kunne det lange levnedsløb tekstmæssigt have være kortet lidt ned; så spændende var Larsens relativt regelmæssige liv heller ikke.

Den meget flotte produktion præsenterer værker fra skitsestadiet til det storladne, fuldendte oliemaleri. Den fåmælte fynbo er tidligt udviklet som kunstner, men arbejder karsk og ihærdigt indtil motivet endeligt er udtømt årtier senere. Det fornemmes især i samspillet mellem fugle, vand og vejr, hvor Larsen med sin nordfynske baggrund er på en hjemmebane, der kun sjældent fraviges, og hvor mesterskabet nås i f.eks. malerier af Ederfugle og Sangsvaner. Givende er det at sammenligne forstudierne med det endelige resultat: farvesansen var tidligt udviklet, men fuglens flugt forstås først efter ca 1910. At betragte svømmefuglene i perfekt samspil med vandets krusen er som at være derude selv. Betegnelsen "den danske af alle malere" er godt ramt, Larsen forbliver hele livet tro mod den nordfynske hjemstav (omend der var perioder i Småland og ved Fiil Sø). Larsens klippefaste soliditet kan ikke imponeres af indtryk fra f.eks. Italien (hvor lyset er for skarpt) og

Johannes Larsens Pibeænder fra 1920, der prydede forsiden på DOFs *Fortegnelse over Danmarks Fugle* fra 1946 (Bernt Løppenthin).

USA. Og man fornemmer, at rejsen med Achton Friis til det danske ørige giver kunstneren mere end de ekspeditioner til Grønland og Island, hvor han indsamler materiale til Lehn Schiølers storværk *Danmarks Fugle*.

Bogens billedudvalg er meget smukt. Interessant er det at se, hvor overlegent motiver som svømmefugle behandles i kontrast til menneskestudier som "moder og barn", "terningspillerne" og diverse portrætter (hvor dagligdags kulisser som tapeter og duge truer med at tage opmærksomheden fra den portrætterede); det ligner uinspirerede bestillingsarbejder. Man kunne have suppleret med flere eksempler på samtidige kunstnere (Syberg refereres tit, men vises ikke) samt på de meget detaljerede akvareller til *Danmarks Fugle*, som i grundighed ikke er overgået siden. Opsigtsvækkende er det, at den danske kunstkritik betragtede Larsen som en langt bedre fuglemaler end Bruno Liljefors (der blev koryfæ for den nye svenske skole), men at Larsen først opnåede en vis udenlandsk anerkendelse med illustrationerne til H.C. Andersens eventyr. Larsen forblev et dansk anliggende. Og her har han inspireret naturkunstnere siden – Claus Bering, og i nyere tid Jens Gregersen og Jens Frimer.

Klaus Malling Olsen

Rare birds of the Netherlands

Arnoud B. van den Berg & Cecilia Bosman. *Zeldzame vogels van Nederland*. 397 sider, talrige fotos, kort og diagrammer. GMB Uitgeverij, Haarlem, 1999. Pris kr. 448 i DOF-Salg.

Alle læsere af *Dutch Birding* kender "Arnoud", en af de største kendere af vesteuropæiske rariteter. Her har han sammen med samboen Cecilia Bosman udgivet en meget smuk og klart opstillet oversigt over de mange sjældne fugle, der gennem årene har besøgt Holland. Alle arter, der er truffet i landet, er omtalt, men tyngdepunktet ligger

i en meget detaljeret gennemgang af de sjældne arters optræden. Alle fund frem til 1996 (med "additional records" 1996-98) er med, opdelt i perioder før og efter den moderne feltornitologis begyndelse i 1980, og analyseret i detaljer, tit med henvisning til optræden i andre lande i Vesteuropa (specielt Storbritannien). Den grundige tekst blødes op med klare diagrammer samt kort og fotos af de fleste arter (mange har tidligere været publiceret i *Dutch Birding*, men er her i større format), og siderne er forbilledligt layoutet af bladets billedredaktør René Pop. Venstre kolonne er på hollandsk, højre på engelsk.

I det indledende afsnit (udelukkende på hollandsk) beskrives landets feltornitologis historie, og grundene til at vælge den forkætrede nye systematik anføres. Der gøres også rede for den nye "hårde linie" i det hollandske sjældenhedsudvalg – den er virkelig hård, eftersom næsten alle solo-observationer er strøget. Artsanalyserne er bearbejdet helt ned til mindste detalje. Jeg er dog uenig i, at arter som Blåstjert og Dværgværpling skulle være blevet hyppigere som følge af ekspansion i Norden. Det er trods alt meget små bestande, der er tale om. Mon ikke sibiriske fugle har været indblandet? Det er iøvrigt interessant, at arter som Kejsærørn, Lille Tårnfalk og Spurveugle aldrig er truffet i Holland!

Bogen henvender sig til motiverede feltornitologer på flere planer: det store fotomateriale er essentielt, når en sjældenhed skal undersøges nærmere, og et blik på kortene viser, at det er arter med tyngdepunkt i Hollands nordlige del, der hyppigst ses herhjemme. Det kan give anledning til frustrationer hos nogle, at Steppevibe optræder med hele 32 fund; men nu er strategien klar: se vibeflokkene igennem overalt i Danmark. Hele 157 Vandsangere er truffet i Holland i 1977-92. Hvor mange strejfer Danmark? Sådanne tanker melder sig, når man gennembladrer denne smukt producerede og stærkt anbefalelsesværdige bog i A4 format. Hvem laver den danske pendant?

Klaus Malling Olsen